

Hoofdstuk 34

Verwerving van natuurgebieden

Kris DeCieer - Sophie Vanroose - Instituut voor Natuurbehoud

- ➔ De oppervlakte natuur- en bosreservaat is in 2001 en 2002 aanzienlijk gegroeid met respectievelijk 2376 en 2310 ha tot een totale oppervlakte van 25.645 ha of 1,89 % van Vlaanderen. Vlaanderen scoort nog ver onder het Europees gemiddelde en het internationale streefcijfer van 10 % van het grondgebied. Slechts 57 of 7 % van de natuur- en bosreservaten hebben een oppervlakte groter dan 100 ha.
- ➔ De financiële inspanningen zijn in 2001 en vooral 2002 aanzienlijk toegenomen. Toch zal de beleidsdoelstelling van 50.000 natuur- en bosreservaat tegen 2007 niet worden gehaald. De totale oppervlakte zal tegen die tijd vermoedelijk 35.000 ha bedragen.
- ➔ De beleidsdoelstelling om tegen 2002 3000 ha bosreservaat te halen is niet bereikt. Ook hier zijn extra inspanningen nodig.
- ➔ De natuurdomeinen, waar natuur een nevensgeschikte functie is, waren op 1/1/2003 17.997 ha groot en zijn in 2001 en 2002 met respectievelijk 642 en 697 ha gegroeid. Opvallend is de relatief grote investering in gronden die bestemd zijn voor bosuitbreiding (479 ha).
- ➔ In 2001 en 2002 zijn respectievelijk 2365 en 2344 ha natuur- en bosreservaat of natuurdomein aangekocht, waarvan bijna de helft door terreinbeherende verenigingen. De beleidsdoelstelling die is vooropgesteld in het regeerakkoord van 1999, streefde naar een jaarlijkse aankoop van 3000 ha natuurterrein. Deze doelstelling is niet gehaald.
- ➔ De inzet van het instrument 'recht van voorkoop' levert slechts bescheiden resultaten op.
- ➔ De beleidsdoelstellingen voor de aangroei van het areaal natuur- en bosreservaat, zoals geformuleerd in het Ontwerp derde milieubeleidsplan, zijn onduidelijk en daarom moeilijk meetbaar.

Met de term natuurgebieden worden drie soorten gebieden bedoeld: de natuur- en bosreservaten, de natuurdomeinen en de militaire domeinen. Het eerste deel van dit hoofdstuk behandelt de stand van zaken van de ver-

werving of de toename van het areaal van de natuurgebieden. Ook de budgettaire middelen worden besproken. In het tweede deel worden de gegevens van het eerste deel kritisch geëvalueerd. Voor de drie soorten gebieden worden vragen beantwoord: 'Hoe doet Vlaanderen het in vergelijking met de andere landen van de EU?', 'Welke aangroeiritmes zijn er waar te nemen?', 'Zijn er verschillen tussen provincies?', 'Is er vooruitgang ten opzichte van het verleden?', 'Is er een verschil in verwerving door de Vlaamse overheid en door de natuurverenigingen?', 'Zijn er voldoende budgettaire middelen?', 'Wat levert het recht van voorkoop op?' Voor elk van deze vragen wordt gestreefd naar een verklaring. In de bespreking en evaluatie wordt de periode 2001-2002 vergeleken met de periode daarvoor, zoals vermeld in NARA 2001.

1 Toestand

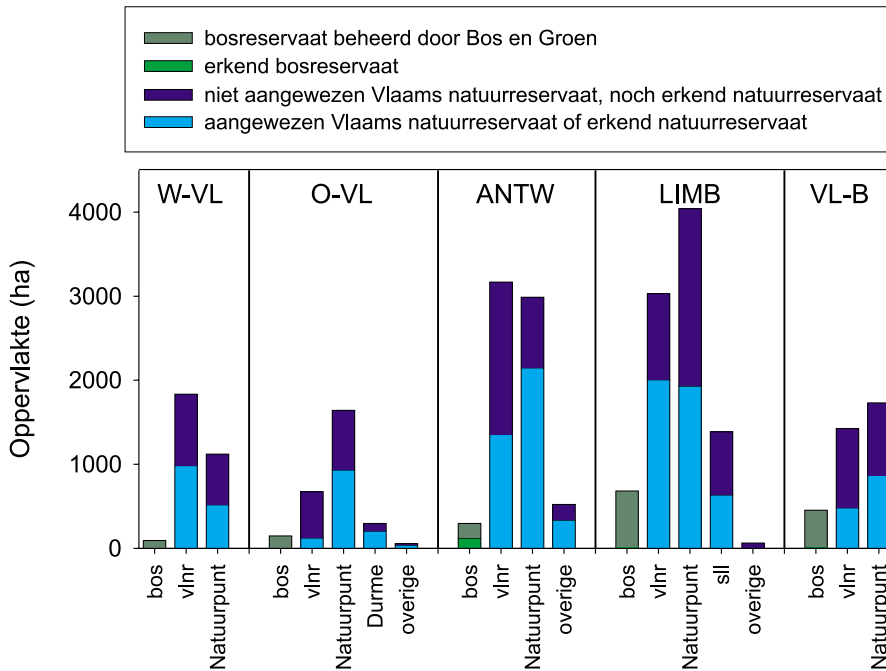
De aankoop van natuurgebieden door de overheid en erkende terreinbeherende verenigingen - met een deskundig ecologisch beheer - garandeert het best de ontwikkeling, het herstel, de duurzame instandhouding en de functionering van hoogwaardige natuur in Vlaanderen. Buiten de beschermde natuurgebieden, en de natuurreservaten in het bijzonder, kunnen op lange termijn onvoldoende garanties worden geboden om kritische soorten en levensgemeenschappen in stand houden. Terreinverwerving is dus een essentieel instrument voor het behoud van de biodiversiteit. Dit is zeker zo in een dichtbevolkte en dichtbebouwde regio als Vlaanderen, waar natuur onder grote druk staat. In dit hoofdstuk worden de evoluties tot 1/1/2003 besproken van de aangroei van het areaal natuur- en bosreservaat (natuur is de hoofdfunctie; recreatie, landbouw en andere functies zijn ondergeschikt) en het areaal natuurdomein (natuur als neven- of ondergeschikte functie).

1.1 Natuur- en bosreservaten

Tot deze categorie gebieden behoren:

- natuurreservaten beheerd door AMINAL - afdeling Natuur of de 3 erkende terreinbeherende verenigingen. Mits een goedgekeurd beheerplan worden de terreinen van de verenigingen aangeduid als 'erkend

Figuur 34.1: Oppervlakteverdeling natuur- en bosreservaten per beheerinstantie en per provincie op 1/1/2003. bos: bosreservaat, vlnr: Vlaams natuurreservaat, Durme: vzw Durme, sl: Stichting Limburgs Landschap.

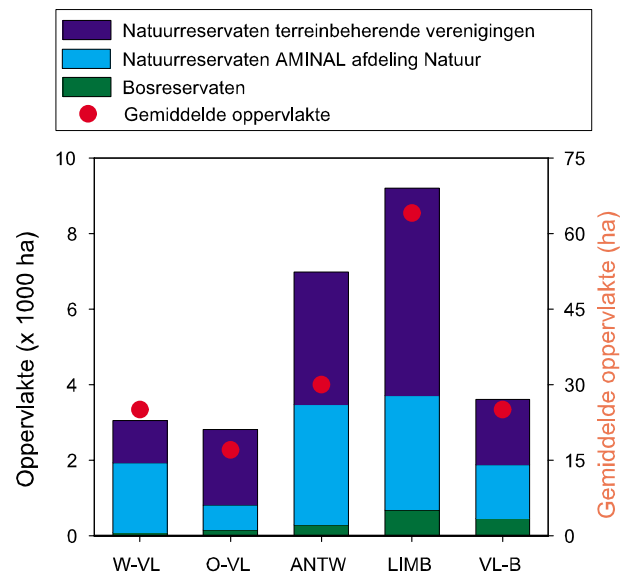
natuurreservaat' (zie hoofdstuk 35 Natuurreservaten). In de statistieken zijn ook erkende natuurreservaten opgenomen van enkele kleinere, niet erkende terrein-beherende verenigingen. De terreinen die worden beheerd door de afdeling Natuur worden 'aangewezen' als 'Vlaams natuurreservaat' mits een goedgekeurd aanwijzingsdossier. Dit dossier bevat niet noodzakelijk een beheerplan. Er kon in deze bijdrage nog geen rekening worden gehouden met de natuurreservaten die worden beheerd door gemeenten of provincies (gering in aantal en oppervlakte).

- bosreservaten beheerd door AMINAL - afdeling Bos en Groen of - in geringe mate en mits 'erkenning' door het Vlaamse Gewest -, privé-personen en lokale overheden (zie hoofdstuk 36 Bosreservaten).

Hoewel er qua statuut, procedure en rechtsgrond duidelijke verschillen zijn tussen beide type gebieden, wordt er weinig onderscheid gemaakt tussen de effectieve bescherming van de natuur en kunnen ze bijgevolg samen worden besproken. Er bestaat immers ook een categorie 'gericht bosreservaat' die zich voor een belangrijk deel richt op natuurwaarden buiten de bossfeer. Anderzijds zijn er talloze 'natuurreservaten' waar het beheer gericht is op bescherming en ontwikkeling van boscotopen. Voor meer uitvoerige definities en juridische achtergronden kunnen de begrippenlijst in bijlage en de hoofdstukken 35 Natuurreservaten en 36 Bosreservaten worden geraadpleegd.

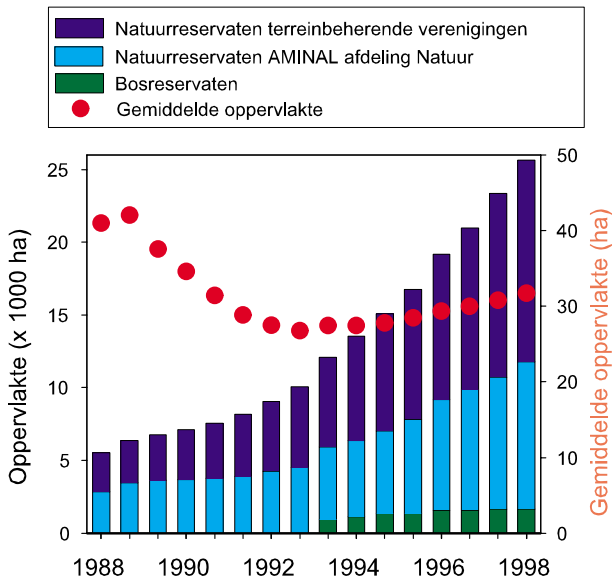
Ten opzichte van vorige natuurrapporten zijn wijzigingen in de databank doorgevoerd als gevolg van de fusie van Natuurreservaten vzw en Wielewaal vzw tot Natuurpunt

vzw. Verschillende reservaten zijn samengevoegd onder één naam. Terreinen van de vroegere Wielewaal die berusten op louter mondelinge beheerovereenkomsten zijn weggelaten. De aangroeigeschiedenis van de gehuurde Wielewaalreservaten kon worden gereconstrueerd. Van de terreinen die worden beheerd door afdeling Natuur zijn enkele militaire domeinen in een aparte categorie ondergebracht (zie verder). Dit impliceert dat de cijfers uit de vorige natuurrapporten zijn aangepast en een vergelijking met deze cijfers niet helemaal mogelijk is.

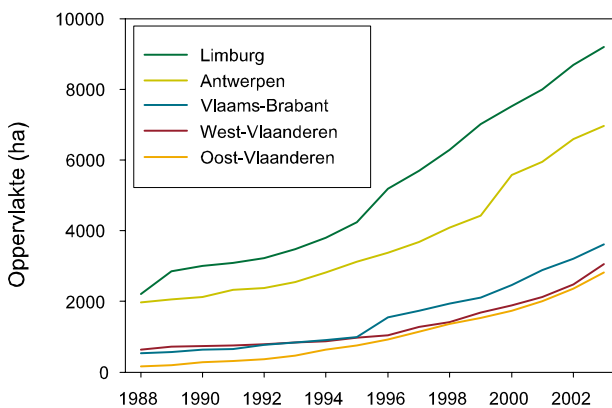

Figuur 34.2: Oppervlakteverdeling natuur- en bosreservaten per categorie en per provincie, met gemiddelde oppervlakte op 1/1/2003.

Figuur 34.3: Aangroei totale en gemiddelde oppervlakte natuur- en bosreservaat in Vlaanderen periode 1987-2002.

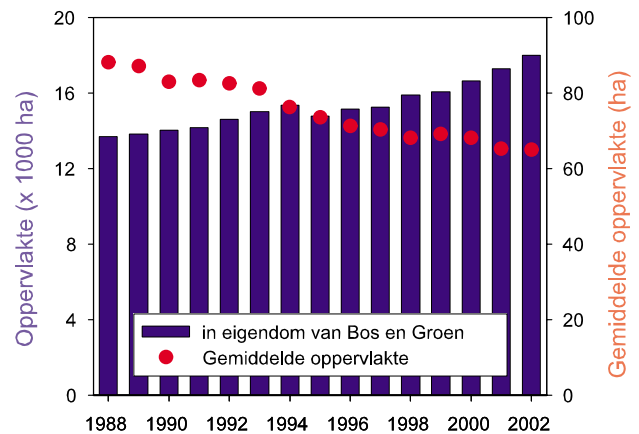

Figuur 34.4: Aangroei totale oppervlakte natuur- en bosreservaat per provincie periode 1987-2002.

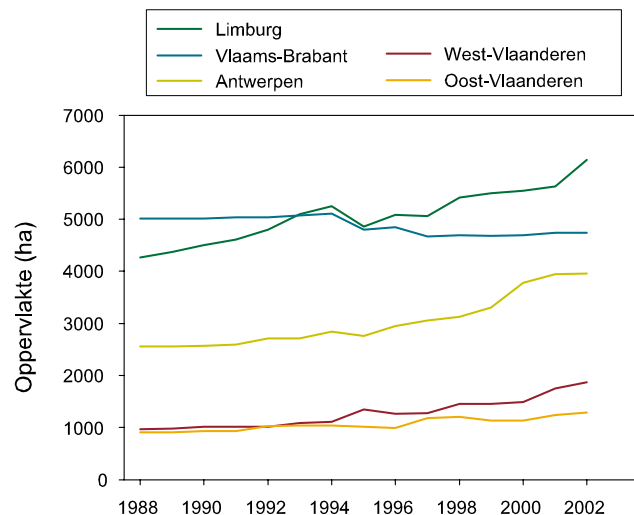
Op 1/1/2003 telde Vlaanderen 809 natuur- en bosreservaten. Deze zijn goed voor een totale oppervlakte van 25.645 ha of 1,89 % van Vlaanderen. De natuurreservaten nemen 23.975 ha voor hun rekening, de bosreservaten 1670 ha. Een volledige lijst met alle projecten en details over oppervlakte, beheerders, enz. staat op <http://www.nara.be/>. Een toestand van de situatie op 1/1/2003 is weergegeven in de figuren 34.1 tot 34.4. Punt 2.1 bespreekt de situatie.

1.2 Natuurdomeinen

De categorie natuurdomeinen heeft geen juridische rechtgrond en is een verzamelterm voor de natuurterreinen die, naast een belangrijke recreatieve en economische

Figuur 34.5: Aangroei totale en gemiddelde oppervlakte natuurdomein in Vlaanderen tussen 1988 en 2002. De periodieke afname van de oppervlakte is te wijten aan de aanwijzing en van domeinbossen als bosreservaat.

Figuur 34.6: Aangroei totale oppervlakte natuurdomein per provincie tussen 1988 en 2002. De periodieke afname van de oppervlakte is te wijten aan de aanwijzing van domeinbossen als bosreservaat.

functie, ook een nevenschikte (evenwaardige) ecologische functie hebben. Onder deze term vallen de meeste provinciale en gemeentelijke natuurdomeinen en de domeinbossen, viswateren en andere terreinen die worden beheerd door AMINAL - afdeling Bos en Groen. Omdat voor de provinciale en gemeentelijke natuurdomeinen nog geen gebiedsdekkende databank beschikbaar is, wordt de bespreking beperkt tot de terreinen onder het beheer van AMINAL - afdeling Bos en Groen. Domeinbossen die als bosreservaat worden beheerd en militaire domeinen in beheer van afdeling Bos en Groen zijn niet opgenomen in de statistieken (een verschil met vorige natuurrapporten). Hetzelfde geldt voor de bossen van lagere overheden

waarvan Bos en Groen ambtshalve het beheer controleert of uitvoert. Terreinen die aangekocht zijn voor bosuitbreiding zijn wel opgenomen.

Op 1/1/2003 telde Vlaanderen 17.997 ha natuurdo-
meinen (zonder de bosreservaten) die worden beheerd
door het Vlaamse Gewest, deze oppervlakte is verdeeld
over 277 gebieden. Een lijst met extra informatie over alle
domeinen is te vinden op <http://www.nara.be/>. Een toe-
stand van de situatie op 1/1/2003 is weergegeven in de
figuren 34.5 en 34.6.

1.3 Militaire domeinen

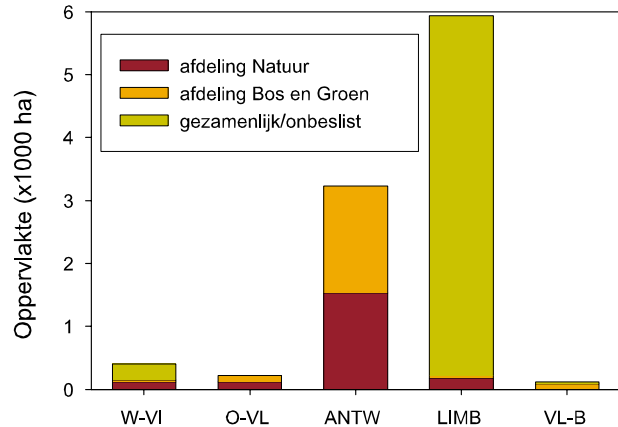
De categorie militaire domeinen omvat de terreinen
met een militair gebruik¹ eigendom van het ministerie van
Landsverdediging. Ze worden beheerd door AMINAL -
afdeling Natuur of afdeling Bos en Groen via een samen-
werkingsprotocol. De militaire functie primeert en stelt
randvoorwaarden, maar de vaak unieke ecologische, en
recreatieve/economische waarden zijn intussen erkend en
worden overeenkomstig beheerd. Een aantal militaire
domeinen wordt ook als natuurreservaat beheerd door
één van de drie erkende terreinbeherende verenigingen.
Deze domeinen zijn niet in deze statistieken opgenomen,
maar wel in die van de natuurreservaten. Het zijn gebieden
die mogelijk hun militaire functie grotendeels hebben ver-
loren.

Op 1/1/2003 telde Vlaanderen 9911 ha militair
domein dat onder het 'protocol-regime' van de afdeling
Natuur of afdeling Bos en Groen valt. Een lijst met extra
informatie over alle gebieden staat op <http://www.nara.be/>.
De toestand van de situatie op 1/1/2003 is weergegeven in
figuur 34.7.

1.4 Budgettaire middelen

In figuur 34.8 wordt de evolutie geschetst van de bud-
gettaire middelen die worden ingezet door het Vlaamse
Gewest en de provincies voor terreinverwerving. Met de
vastleggingen van het geschatte aankoopkrediet wordt
geen rekening gehouden, omdat een aankoopdossier, na
vastlegging, tijdens de verdere aankooponderhandelingen
nog steeds kan afspringen. Dit is een mogelijke verklaring
voor de waargenomen terugval van de middelen die door
de afdeling Natuur in 2001 konden worden besteed. Een
tabel met meer gedetailleerde cijfers over het aankoopbe-
leid staat op <http://www.nara.be/>.

¹ Ze hebben niet noodzakelijk een bestemming van militair domein op het
gewestplan.

Figuur 34.7: Oppervlakteverdeling militair domein per beheer-
instantie en per provincie.

In 2001 en 2002 heeft het Vlaamse Gewest respectie-
velijk 17,7 en 28,2 miljoen euro uitgegeven voor de aan-
koop van natuurreservaten (ten gunste van de afdeling
Natuur en erkende terreinbeherende verenigingen) en
respectievelijk 11 en 15,5 miljoen euro voor de verwerving
van natuurdomeinen en bosreservaten (ten gunste van
afdeling Bos en Groen). De provincies hebben gezamenlijk
respectievelijk 0,73 en 0,6 miljoen euro besteed aan aan-
kooptolagen voor aankopen door terreinbeherende ver-
enigingen.

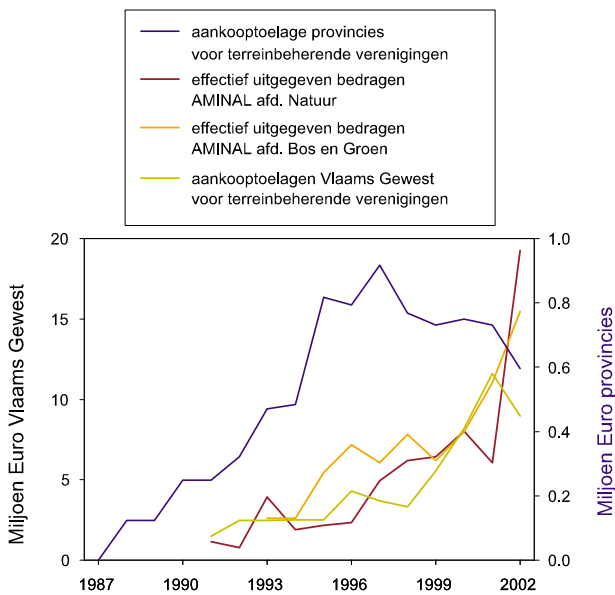
1.5 Recht van voorkoop

Het doel van het recht van voorkoop voor natuurbehoud
is de verwerving van gronden in:

- de voorkoopperimeters van de Vlaamse en erkende
natuurreservaten; dit zijn de groene, bos- en bosuit-
breidingsgebieden volgens het gewestplan binnen een
'visiegebied' langs het natuurreservaat;
- de gebieden van het Vlaams Ecologisch Netwerk
(VEN);
- de groene, bos- en bosuitbreidingsgebieden volgens
het gewestplan binnen de Natuurverwevings- en
Natuurverbindingsgebieden (IVON) (nog niet vastge-
steld);
- de natuurinrichtingsprojecten.

Met dit instrument kan de Vlaamse overheid - de
Vlaamse Landmaatschappij treedt als gemachtigde op -
gronden verwerven die te koop worden aangeboden om
er natuurdoelstellingen te realiseren. De gebruiksrechten,
als het terrein vrij van gebruik is, worden toegewezen aan
de afdeling Natuur of, na advies van deze afdeling, aan de
afdeling Bos en Groen, de administratie Waterwegen en
Zeewezen - als het gronden betreft binnen de maritieme
duinstreek -, aan een ander openbaar bestuur of aan een
erkende terreinbeherende natuurvereniging.

Figuur 34.8: Evolutie budget terreinverwerving.

Of het recht van voorkoop effectief wordt uitgeoefend, wordt bepaald door een aantal factoren:

- de verkoops prijs moet lager liggen dan de schattingsprijs van het Comité van Aankoop;
- in bepaalde gevallen, hoge prijs of aanwezigheid van gebouwen, wordt er extra advies gevraagd aan de Inspectie van Financiën;
- de afdeling Natuur van het Vlaams ministerie geeft een bindend advies over de mogelijke aankoop; de administratie Land- en Tuinbouw en de administratie Waterwegen en Zeewezen geven, indien nodig, een niet-bindend advies over de mogelijke aankoop;
- landbouwers-pachters kunnen beroep doen op een voorkooprecht op basis van de pachtwetgeving;
- het recht van voorkoop geldt niet als het goed verkocht wordt aan de echtgenoot, (aangenomen) kinderen of mede-eigenaars of aan hun echtgenoten of (aangenomen) kinderen of aan leden van een erkende bosgroepering;

Tabel 34.1: Overzicht van de aanbiedingen (aantal dossiers en oppervlakte) van onroerende goederen voor het recht van voorkoop (RVV) in 2000, 2001 en 2002 (brongegevens: VLM).

	RVV van toepassing	Positief advies afd. Natuur en gunstige schatting	%	Aangekocht of aankoopbeslissing in uitvoering	%
Aantal dossiers					
in 2000	350	109	31,1	42	12
in 2001	435	71	16,3	54	12,4
in 2002	560	122	22,1	84	15
Oppervlakte (ha)					
in 2000	449,3	80,5	17,9	60,3	13,4
in 2001	726,2	68,2	9,4	42,3	5,8
in 2002	1.077,1	201	18,7	145,5	13,5

- als een erkende terreinbeherende vereniging koper is binnen de perimeter van een erkend natuurreservaat wordt het recht van voorkoop vaak niet uitgeoefend - afdeling Natuur geeft in dit geval ook een negatief advies.

Tabel 34.1 geeft een overzicht van de resultaten voor de periode 2000-2002. In 2000, 2001 en 2002 kon respectievelijk 60 ha, 42 en 146 ha met het recht van voorkoop worden verworven. Voor 2001 bedraagt dit slechts 5,8 % van de aangeboden oppervlakte waarop het recht van voorkoop effectief van toepassing is. Voor 2000 en 2002 ligt dit percentage op ongeveer 13,5 %. De grootste aankoop in 2000 omvatte 15,7 ha, in 2001 6,8 ha en in 2002 71,7 ha. In 2 dossiers van 2001 waarin overgegaan is tot verwerving was er sprake van gebouwen (6 dossiers in 2000).

2 Evaluatie

2.1 Natuur- en bosreservaten

Ten opzichte van de toestand op 1/1/2001 is er een toename met 110 projecten en 4.686 ha. Samen met 1999 waren 2001 en 2002 piekjaren qua uitbreiding van het areaal natuur- en bosreservaat. Dit is vooral te wijten aan de toename in de eigendomsverwerving. In 2001 en 2002 is er sprake van recordoppervlaktes van meer dan 1600 ha per jaar.

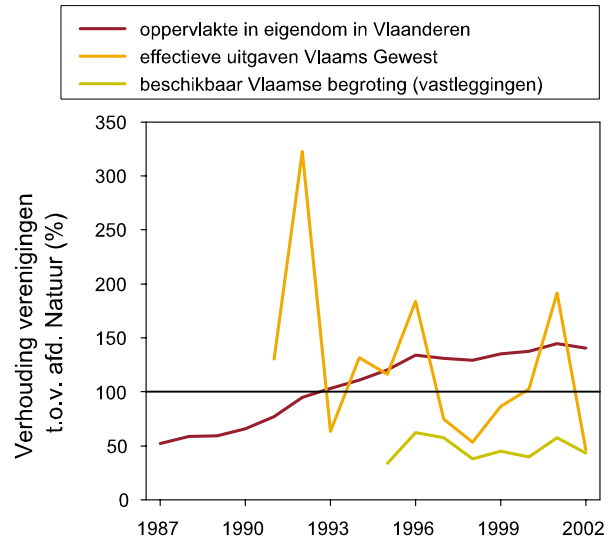
De voornaamste conclusies kunnen als volgt worden samengevat en komen deels overeen met die uit het Natuurrapport 2001:

- het areaal natuur- en bosreservaat in Vlaanderen is nog ver verwijderd van het Europees gemiddelde (in 1996 4,8 % van de landoppervlakte) en de internationale streefwaarde van 10 % van de landoppervlakte met

hoofdfunctie natuur (zie [107]);

- de gemiddelde oppervlakte van een natuur- of bosreservaat in Vlaanderen blijft licht stijgen en bedraagt nu 31,7 ha ten opzichte van 30,0 ha eind 2000. Toch blijft 35,1 % van de terreinen kleiner dan 5 ha. Slechts 57 gebieden hebben een oppervlakte groter dan 100 ha, waarvan 27 in de provincie Limburg. De gemiddelde oppervlakte ligt met 17 ha het laagst in de provincie Oost-Vlaanderen;
- de aangroeritmes in de verschillende provincies blijven grosso-modo gelijk aan de vorige jaren. De aangroei in de periode 2001-2002 was het grootst in de provincies Limburg (1.205 ha) en Antwerpen (1.027 ha) en het kleinst in de provincie Vlaams-Brabant (724 ha);
- de bijdrage van de verenigingen in de jaarlijkse aangroei anno 2001 en 2002 blijft significant: 2751 ha of 59 % van de totale aangroei, waarvan 1961 ha in eigendom. De terreinen van afdeling Natuur zijn in diezelfde periode uitgebreid met 1827 ha, waarvan 1301 ha in eigendom. Opvallend is het zeer goede resultaat van AMINAL - afdeling Natuur in 2002, met de aankoop van 765 ha, gekoppeld aan een significante toename aan financiële middelen ten opzichte van 2001 (13 miljoen euro meer). Daartegenover deden de verenigingen het in 2002 minder goed dan in 2001, met de aankoop van 'slechts' 882 ha, gekoppeld aan een afname van de financiële middelen (2,7 miljoen euro minder toelagen van het Vlaams Gewest en 0,1 miljoen euro minder van de provincies). De bosreservaten zijn in 2001 uitgebreid met 107 ha, waarvan 83 ha in eigendom van afdeling Bos en Groen (geen uitbreiding in 2002);
- het belang van de eigendomsverwerving door de verenigingen komt tot uiting in figuur 34.9.

Sinds 1987 is het aandeel van de verenigingen in de eigendomsverwerving bijna verdubbeld ten opzichte van het aandeel van afdeling Natuur. De verenigingen hebben nu 41 % meer reservaten in eigendom dan afdeling Natuur. Nochtans zijn de beschikbare budgetten in de Vlaamse begroting - kredieten die worden vastgelegd voor aankopen - voor de verenigingen de laatste jaren met ongeveer de helft verminderd ten opzichte van het budget van de afdeling Natuur. Dit toont aan dat de verenigingen erin slagen om efficiënt in te spelen op het grondaanbod en op de mogelijkheden om via sponsoring en toelagen van lagere overheden de nodige restfinanciering bijeen te brengen. Anderzijds moeten de resultaten worden genuanceerd omdat de afdeling Natuur, complementair met de verenigingen, geregeld relatief duurdere aankopen verricht (bv. terreinen met gebouwen op, onteigeningen). Bovendien komt het geregeld voor dat een deel van de beschikbare middelen in de begroting door de afdeling Natuur niet kan worden benut omdat de onderhandelingen na vastlegging zonder succes worden afgerond. Opvallend is dat er tijdens

Figuur 34.9: Aankoopefficiëntie van de verenigingen t.o.v. afdeling Natuur. De evolutie in de eigendomsverwerving en het jaarlijkse aankoopbudget worden weergegeven, telkens uitgedrukt in een procentuele verhouding tussen het aandeel van de verenigingen en dat van de afdeling Natuur. 100 % betekent dat de verenigingen en de afdeling Natuur eenzelfde oppervlakte in eigendom hebben en over eenzelfde hoeveelheid financiële middelen beschikken. Onder en boven de 100 % ligt deze verhouding respectievelijk in het nadeel en het voordeel van de terreinbeherende verenigingen.

de laatste 15 jaar behoorlijke verschillen zijn ontstaan tussen de provincies in het ritme van eigendomsverwerving tussen verenigingen en de afdeling Natuur. In absolute cijfers is in Antwerpen en Vlaams-Brabant door beide partijen ongeveer even veel aangekocht. In Limburg is het aankoopritme bij de verenigingen ruim 2,5 maal groter en in Oost-Vlaanderen ruim 3 maal zo groot. Alleen in West-Vlaanderen hebben de verenigingen minder gekocht dan AMINAL - Natuur (ca. 0,7 maal minder). Dit suggereert dat er nog andere factoren de provinciale verschillen verklaren. Deze kunnen zijn: beschikbare inzet van menskracht, een goede samenwerking met aankoopcomités (afdeling Natuur), het vlot aanboren van sponsoring of toelagen van lagere overheden (natuurverenigingen) of het feit dat de afdeling Natuur in de provincie meer actief is in aankoopprojecten met hogere grondprijzen of financieel grotere aankopen kan realiseren.

- De oppervlakte aangewezen 'Vlaams natuurreservaat' is in 2001 en 2002 toegenomen met 418 ha en omvat 48,8 % van de terreinen die worden beheerd door de afdeling Natuur (op 1/1/2001: 54,5 %). De oppervlakte 'erkend natuurreservaat' is in dezelfde periode met 2454 ha toegenomen en omvat 54,9 % van de terreinen die in het beheer zijn van de verenigingen (op 1/1/2001: 46,4 %). In deze laatste categorie is dus een klein gedeelte van de achterstand ingehaald.

- 9.890 ha of 38,5 % van alle natuurreservaten wordt gehuurd en is niet in eigendom van de terreinbeheerende organisatie. In de jaren '80 bedroeg het aandeel huur nog meer dan 65 %.

Dit betekent een verdere geleidelijke afname van het aandeel gehuurde natuurreservaten (in privé- of overheidseigendom), met soms een geringere garantie op duurzame bescherming.

- Van de 1670 ha bosreservaat is 1506 ha eigendom van de afdeling Bos en Groen. Deze vertegenwoordigt slechts 8 % van alle bossen van de afdeling Bos en Groen. Van alle privé-bossen en bossen van lagere overheden wordt slechts 164 ha als bosreservaat beheerd. Het beheer van deze reservaten kan ook aan de afdeling Bos en Groen worden overgedragen. Op beide niveaus worden belangrijke mogelijkheden nog onvoldoende benut. De meeste bosreservaten bevinden zich achtereenvolgens in Limburg, Vlaams-Brabant en Antwerpen. Omdat de meeste gebieden al vele jaren eigendom zijn van de afdeling Bos en Groen voor ze worden aangewezen als bosreservaat, is een analyse van de aankoopbudgetten niet relevant.

2.2 Natuurdomeinen

In 2001 en 2002 is een toename genoteerd van respectievelijk 11 en 12 projectgebieden, of een aangroei van respectievelijk 642 en 697 ha. Deze oppervlaktetoename is de grootste van de laatste jaren. De sterkste aangroei is in de provincie Limburg genoteerd: 588 ha. Positief is dat er in de bosarme provincie West-Vlaanderen belangrijke inspanningen zijn gebeurd voor bosuitbreiding (388 ha). In totaal bedroeg 36 % van alle aankopen in 2001 en 2002 gronden die niet bebost waren (479 ha).

Voor de realisatie van de beleidsdoelstelling van 10.000 ha ecologisch verantwoorde bosuitbreiding tegen 2007 zijn, samen met andere overheidspartners, nog grote inspanningen noodzakelijk. Voor meer achtergrondinformatie: hoofdstuk 33 Bosbeleid.

2.3 Militaire domeinen

De militaire domeinen herbergen een groot aandeel van de meest waardevolle natuur die Vlaanderen nog rest. Men kan toejuichen dat de militaire overheid samenwerkingsovereenkomsten afsluit met de afdeling Natuur en de afdeling Bos en Groen. Uit een rondvraag bij de buitendiensten blijken er zich toch nogal wat problemen voor te doen. Zo is men op sommige domeinen niet steeds te vinden voor de uitvoering van gerichte beheermaatregelen, ontbreekt het soms aan draagvlak bij de militairen, zijn er soms onduidelijke territoriumafspraken tussen de afdeling

Natuur en de afdeling Bos en Groen en is er in het algemeen een grote beheerachterstand voor de handhaving of ontwikkeling van specifieke, bedreigde natuurtypen.

2.4 Budgettaire middelen

De financiële middelen die door het Vlaamse Gewest daadwerkelijk aan aankopen zijn besteed, zijn al in 2000 significant toegenomen met 6,05 miljoen euro en in 2001 en 2002 zijn er respectievelijk nog eens 4,5 en 19,5 miljoen euro bijgekomen. Met een totaalbudget van 43,7 miljoen euro is in 2002 een nooit eerder geziene inspanning geleverd voor de aankoop van natuurterreinen. Deze geldsom vertegenwoordigt ongeveer het drievoudige van wat in 1997 ter beschikking is gesteld. Vooral de daadwerkelijke uitgaven voor de aankopen door de afdeling Bos en Groen en terreinbeheerende verenigingen zijn in 2001 sterk toegenomen. De afdeling Natuur heeft in 2000 een recordbedrag vastgelegd voor concrete aankoopdossiers, maar heeft hier, als gevolg van de procedure, uiteindelijk slechts een deel van kunnen 'verzilveren' in 2001. Ook in 2001 is opnieuw een recordbedrag door de afdeling Natuur vastgelegd; Dit maal met meer succes want 93 % van de vastleggingen kond in 2002 worden besteed. Dit komt overeen met een recordbedrag van 19,3 miljoen euro. Ook de afdeling Bos en Groen heeft in 2002 haar financiële armslag zien toenemen met ruim 3 miljoen euro tot 15,5 miljoen euro. De verenigingen hebben het in 2002 minder goed gedaan. De aankooptolagen van het Vlaamse Gewest zijn ingekrompen met 2,6 miljoen euro t.o.v. 2001. Een direct aanwijsbare oorzaak is er niet, maar vermoedelijk is er wel een correlatie met het schrappen van de financiële toelage door de provincie Antwerpen. Hierdoor neemt de last voor restfinanciering aanzienlijk toe en worden de aankopen in die provincie moeilijker.

De toelagen van de provincies voor aankopen door de erkende terreinbeheerende verenigingen schommelen de laatste jaren rond 0,7 miljoen euro. Ze zijn van cruciaal belang om de restfinanciering voor de verenigingen te milderen en het aankooptitme op peil te houden. In 2001 hebben de provincies West-Vlaanderen en Antwerpen hun budgetten licht verminderd en in 2002 is het budget van de provincie Antwerpen geschrapt. Als deze trend zich verder zet, zal dit ongetwijfeld gevolgen hebben voor het aankooptitme van de verenigingen in die provincies en het karakter van deze aankoopstrategie ondermijnen. De kleinste provincie, Vlaams-Brabant, blijft het goede voorbeeld geven met in 2001 en 2002 een aankooptolage van 0,28 miljoen euro.

2.5 Recht van voorkoop

Het aantal dossiers is tussen 2000 en 2002 duidelijk gestegen. Dit is te wijten de start van nieuwe natuurinrichtingsprojecten (van 4.220 ha in 2000 tot 6.488 ha in 2002) en de erkenning van nieuwe reservaten (uitbreiding van de voorkoopperimeter van 36.604 ha in 2000 tot 50.100 ha in 2002). Met de definitieve afbakening van het VEN in de loop van 2003 zal deze trend zich ongetwijfeld doorzetten.

De resultaten van de inzet van het instrument in 2000, 2001 en 2002 zijn echter bescheiden: respectievelijk 12 %, 12,4 % en 15 % van de dossiers zijn met succes afgerond, of met andere woorden 60, 42 en 146 ha. De cijfers moeten enigszins worden genuanceerd omdat een groot aantal aangeboden dossiers betrekking hebben op aankoopovereenkomsten met terreinbeherende verenigingen. Bij deze overeenkomsten is het voor de overheid niet opportuun om gebruik te maken van het recht van voorkoop. De gegevens hierover zijn echter onvolledig. Zo zijn er in 2001 van de 155 aangeboden dossiers in de VLM-afdelingen Brugge en Diest, 69 dossiers waarbij de koper een erkende terreinbeherende vereniging was. Dit vertegenwoordigt een oppervlakte van 162 ha op een totaal van 255 ha. Van de resterende 93 ha kon slechts 12,2 ha of 13 % worden aangekocht via het recht van voorkoop.

Er wordt vastgesteld dat het recht van voorkoop nog niet optimaal functioneert. Om het instrument slagkrachtiger te maken, zijn twee elementen belangrijk:

- men moet kunnen beschikken over prijs-schattingen van het Comité van Aankoop die voldoende aangepast zijn aan de lokale situatie;
- het voorkooprecht van het Vlaamse Gewest moet altijd kunnen primeren op dat van de pachter [320, 49]. Het gaat immers over een aankoop 'van algemeen openbaar belang'. Momenteel wordt dit principe vaak andersom toegepast. Als de overheid deze gronden koopt, geniet de pachter nog een tijd van het pachtrecht. Dat de relatie met landbouw in de groene gebieden van het gewestplan gevoelig ligt, blijkt ook uit beslissingen van de administratie Land- en Tuinbouw: van de 17 dossiers waar in 2001 sprake was van landbouwgebruik, heeft de administratie 10 ongunstige adviezen gegeven en 2 maal expliciet gevraagd het recht van voorkoop van de pachter te laten voorgaan.

Voor het visiegebied rond de bosreservaten en voor de gebieden met een bestemming bosuitbreiding geldt het voorkooprecht momenteel niet. Het is wenselijk hiervoor een juridische basis te creëren.

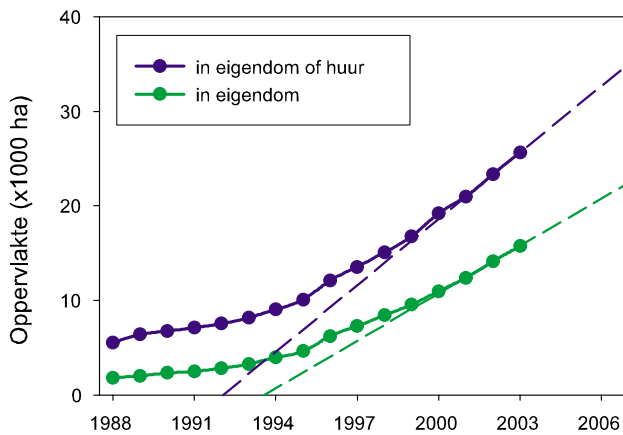
2.6 Doelafstand voor het terreinverwervingsbeleid

In het MBP-2 wordt gestreefd naar de uitbouw van 50.000 ha natuur- en bosreservaat in huur of eigendom in Vlaanderen tegen 2007. Deze doelstelling wordt bevestigd in het ontwerp MBP-3, maar een jaartal wordt niet meer vermeld en er is sprake van een inhoudelijk vage - en dus in de toekomst moeilijk meetbare - omschrijving: 'natuurgebied met een verbeterde kwaliteit van natuurwaarden'. Ondanks de recente substantiële verhoging van de financiële middelen zal met het huidige aankoopritme de doelstelling van 50.000 ha niet worden gehaald tegen 2007. Uit trendanalyses (zie figuur 34.10) blijkt dat, als de inspanningen van de laatste 3 jaar worden aangehouden, ongeveer 35.000 ha zal zijn gekocht tegen 2007. Om de kloof van 50.000 ha - 25.645 ha (toestand 1/1/2003) = 24.355 ha te dichten tegen 2007, zou via aankoop en huur tussen 2003 en 2006 (4 jaar) een jaarlijkse aangroei van 6.089 ha moeten worden gerealiseerd. Dit impliceert een substantiële verhoging van de financiële middelen. Op basis van de recente statistieken mogen de verenigingen rekenen op een toelage van ca. 11 miljoen euro door het Vlaams Gewest en ca. 1 miljoen euro door de provincies om 1000 ha aan te kopen. Als de afdeling Natuur 1000 ha wil aankopen moet men uitgaan van een effectieve uitgave van ca. 15 miljoen euro en een totaal budget van minstens 20 miljoen euro op de Vlaamse begroting om de nodige vastleggingen mogelijk te maken. Om de doelstelling van 50.000 ha tegen 2007 te kunnen realiseren is een totaal vastleggingskrediet noodzakelijk van ca. 50 miljoen euro/jaar. Deze berekening houdt geen rekening met stijgende grondprijzen, het aanbod op de grondmarkt en de restfinanciering die door de verenigingen moet worden bijeen gebracht. Aangroei is ook mogelijk door het beheer te verwerven van terreinen via huurovereenkomsten en door terreinen van de afdeling Bos en Groen aan te wijzen als bosreservaat.

Momenteel is slechts 8 % van de domeinbossen van de afdeling Bos en Groen aangeduid als bosreservaat. Dit betekent dat belangrijke actuele of potentiële natuurwaarden, binnen of buiten de bosfeer, in het grootste deel van de terreinen van Bos en Groen formeel slechts een neven-geschikte functie krijgen toebedeeld. Ondanks het perspectief op een belangrijke verbetering via de beheervisie Bos en Groen en de criteria duurzaam bosbeheer, zal dit in de praktijk ertoe leiden dat natuur doorgaans minder optimaal kan worden beschermd of ontwikkeld dan met een reservaatstatuut (bv. op niveau van oppervlakte van zeldzame ecotopen, populatiegrootte van bijzondere soorten of nastreven van de strengste milieukwaliteitsnormen)(zie hoofdstuk 11 Bossen).

Een substantiële verhoging van het aandeel bosreservaat in de volgende jaren in combinatie met een verhoog-

Figuur 34.10: Verwachte uitbreiding van het areaal natuur- en bosreservaat in Vlaanderen bij voortzetting van het huidige beleid (gegevens AMINAL-afdeling Natuur, afdeling Bos en Groen en terreinbeherende verenigingen samen, voor de periode 1/1/1988-1/1/2003). De trendlijn is berekend op basis van de resultaten van de laatste 3 jaar.

de inspanning voor aankoop en huur van nieuwe natuurterreinen zou ertoe kunnen leiden dat de doelstelling alsnog wordt gehaald. Het ambitieniveau voor de aangroei van het areaal bosreservaat is echter beperkt. In het MBP-2 is er sprake van een doelstelling van 3.000 ha of 2 % van het Vlaamse bosareaal; in het Ontwerp derde milieubeleidsplan kan geen streefcijfer worden teruggevonden.

De doelstelling van 2 % van het Vlaamse bosareaal is bovendien onduidelijk omdat het verwarring kan scheppen met de talrijke ecologisch waardevolle bossen (zie Hoofdstuk 35 Natuurreservaten) die in de traditionele natuurreservaten zijn gelegen. In deze reservaten is behalve de beheerder, geen onderscheid met het statuut van bosreservaat mogelijk. Om de complexiteit van het natuurbeleid voor de buitenwereld te vereenvoudigen, is het op termijn wenselijk om niet langer een juridisch onderscheid te maken tussen bosreservaten en natuurreservaten. De term bosreservaat kan wel in het taalgebruik behouden blijven voor de aanduiding van bossen waar de natuurdoelstellingen centraal staan. Op deze manier blijft ook een internationale context vergelijking en afstemming mogelijk.

Een andere doelstelling, vermeld in het regeerakkoord van 13 juli 1999, bepaalt dat jaarlijks 3000 ha 'bos-, duin- en natuurgebied' wordt aangekocht tijdens de 5-jarige legislatuur (15.000 ha in totaal). Voor 2001 en 2002 is de doelstelling van 3000 ha niet gehaald (totaal respectievelijk 2365 en 2344 ha). Tijdens de vorige regeerperiode 1999-2002 is een totale eigendomsverwerving van 8.285 ha gerealiseerd (6.196 ha natuurreservaat en 2.089 ha natuurdomein) of 2071 ha per jaar. Om de doelstelling van 15.000 ha te halen, zou in 2003 nog 6.715 ha moeten wor-

den verworven. In het Ontwerp derde milieubeleidsplan 2003-2007 wordt de doelstelling van 3000 ha per jaar bevestigd en in drie schijven van 1000 ha verdeeld over de afdeling Natuur, afdeling Bos en Groen en de verenigingen. Deze streefoppervlakte van 1000 ha is door de verenigingen nagenoeg gehaald voor de periode 2001-2002 (gemiddeld 980 ha), maar is niet bereikt door de afdeling Natuur (gemiddeld 650 ha) en de afdeling Bos en Groen (gemiddeld 711 ha). Hieruit kan enerzijds worden geconcludeerd dat met de aankoopstrategie van de overheid om de verenigingen te subsidiëren een efficiënt aankoopbeleid kan worden gevoerd dat zijn vruchten afwerpt. Anderzijds is het nodig om de aankoopprocedure van de administraties te versoepelen zodat er efficiënter kan worden ingespeeld op het aanbod op de grondmarkt. De provincie Oost-Vlaanderen verdient de meeste aandacht, omdat zowel de afdeling Bos en Groen als de afdeling Natuur het daar minder goed lijken te doen. Daarenboven zijn tussen alle terreinbeherende organisaties goede afspraken noodzakelijk over een afbakening van aankoopperimeters. Om het aankoopbeleid en het beheer te optimaliseren is het in de toekomst wenselijk, in gebieden waar verschillende terreinbeherende instanties actief zijn, goede onderlinge afspraken te maken. Bij sterke versnippering of verweving van de activiteiten van deze instanties in eenzelfde gebied, kan worden gekozen voor een herverdeling van het werkterrein. Dit moet niet alleen de afstemming en de samenhang van het ecologisch beheer bevorderen, maar het is ook relevant op het niveau van bijvoorbeeld financieel en recreatief beheer, duidelijke communicatie naar de buitenwereld en het inspelen op uitbreidingsmogelijkheden.

2.7 Aankoopbeleid in de Speciale Beschermingszones

Er mag worden verwacht dat de inspanningen voor de uitbouw van natuur- en bosreservaten groter zijn in de Speciale Beschermingszones. Een GIS-bestand van alle natuur- en bosreservaten in Vlaanderen (ruim 23.000 ha), toont aan dat 9638 ha of 41 % van de reservaten in een vogelrichtlijngebied is gelegen en 15.703 ha of 68 % in een habitatrictlijngebied. Daarmee lijkt bovenstaande hypothese bevestigd. In absolute oppervlakte is het areaal natuur- en bosreservaat nog zeer beperkt om te voldoen aan de instandhoudings- en ontwikkelingsdoelstellingen die voor de Speciale Beschermingszones gelden. Slechts 10 % van de vogelrichtlijngebieden en 15 % van de habitatrictlijngebieden hebben een statuut van natuur- of bosreservaat. De inspanningen voor prioritaire terreinverwerving in de Speciale Beschermingszones moet worden verder gezet.

Met medewerking van:

Tim Audenaert, André Verstraeten – vzw Durme
Willy D'Exelle, Bernard Van Elegem, Martine Waterinckx –
AMINAL, afdeling Bos en Groen
Ingrid Fizgal – Stichting Limburgs Landschap
Valerie Goethals – Instituut voor Natuurbehoud
Koen Grolus, Michel Janssens, Jens Verwaerde –
Natuurpunt
Joost Reyniers, Peter Willeghems – AMINAL, afdeling
Natuur
Koen Trappeniers – Vlaamse Landmaatschappij
Kris Vandekerkhove – Instituut voor Bosbouw en
Wildbeheer

Lectoren

An Cliquet – RUG, Faculteit Rechtsgeleerdheid
Valérie Goethals – Instituut Natuurbehoud
Michel Janssens - Natuurpunt
Bob Peeters, Barbara Tieleman - Vlaamse
Milieumaatschappij, MIRA
Bernard Van Elegem, Martine Waterinckx – AMINAL, afde-
ling Bos en Groen

